

УДК 616.71-006.03-07

Клініко-морфологічні особливості остеобластом та їх диференційна діагностика

В.В. Григоровський, А.В. Григоровська

ДУ «Інститут травматології та ортопедії НАМН України», Київ

Osteoblastoma (OB) is a rare benign osteogenic tumour formed by interwoven with one another osteal trabeculae, which are surrounded by a lot of osteoblasts. The purpose of the present work was to elucidate the nomenclature and main clinical-visualizing pathohistologic features of OB as a true osteogenic tumor, as well as some aspects of its differential diagnosis with other osteogenic tumors and tumor-like bone lesions. Forty-three cases of biopsies obtained from 39 patients with OB served as the material for this research. The article contains data about clinical-visualizing features of OB (X-ray and CT), its macropathology, histopathology and differential diagnosis, as well as clinical-morphological gradations of osteogenic tumours. It was found out that OB passed clinically as an active or aggressive form with signs of a local destructive growth and inclined to relapsing in case of its incomplete removal, but very seldom it subjected to malignancy. OB often becomes an object of complicated differential-diagnostic solutions, which are possible only with application of both clinical-visualizing and histological methods with priority of the latter ones. The nosological units for differential diagnosis of OB should include the following ones: osteoid-osteoma, ossifying periostitis, chronic osteomyelitis (corticolitis-periostitis), osteoblastoma-like central osteosarcoma with a low grade of malignancy.

Остеобластома (ОБ) — редкая доброкачественная костеобразующая опухоль, построенная из переплетенных между собой костных трабекул, окруженных большим количеством остеобластов. Целью работы было осветить номенклатуру, данные клинико-визуализирующих методов исследования, патоморфологические особенности ОБ как истинной костеобразующей опухоли и некоторые аспекты дифференциальной диагностики ее с другими остеогенными опухолями и опухолеподобными поражениями костей. Материалом исследований было 43 случая биопсий от 39 больных с ОБ. Приведены данные о клинико-визуализирующих особенностях ОБ (рентген и КТ), макропатологии, гистопатологии, дифференциальной диагностике ОБ, клинико-морфологических градациях остеогенных опухолей. Установлено, что ОБ клинически протекает как активная или агрессивная, с признаками местнодеструктивного роста и имеет склонность к рецидивированию в случае неполного удаления, но очень редко подвергается малигнизации. ОБ часто становится предметом сложных дифференциально-диагностических решений, которые возможны лишь с использованием как клинико-визуализирующих, так и гистологического методов, с приоритетом последнего. Среди нозологических единиц, с которыми следует проводить дифференциальную диагностику ОБ: остеоид-остеома, оссифицирующий периостит, хронический остеомиелит (кортикалит-периостит), центральная остеосаркома низкой степени злокачественности, напоминающая остеобластома.

Ключові слова: остеобластома, клініко-візуалізувальні методи дослідження, патоморфологічні особливості, гістологічна діагностика, диференційна діагностика

Вступ

За визначенням Гістологічної класифікації пухлин кісток ВООЗ (2002) остеобластома (ОБ) — це «рідкісна доброякісна кісткоутворювальна пухли-

на, яка побудована з переплетених між собою кісткових перекладок, оточених великою кількістю остеобластів» [16]. К.К. Unni зі співавт. підкреслюють, що остеобластома має гістологічні властивості,

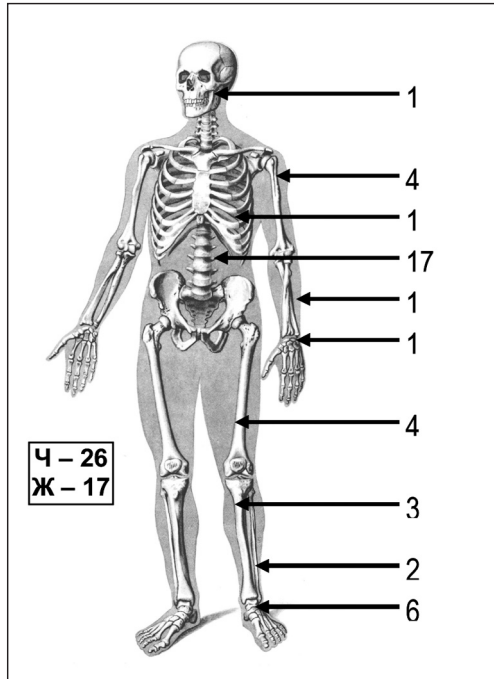

Рис. 1. Діаграма розподілу хворих за статтю та локалізацією ОБ

подібні до остеїд-остеоми, але з «потенціалом до прогресивного росту» [26].

Уперше інформація про ОБ з'явилась в англomовній медичній літературі у 1932 р. в повідомленні Jaffe та Mayer про остеогенну пухлину кісток зап'ястка. У 1956 р. Jaffe & Lichtenstein незалежно один від одного запропонували термін «доброякісна остеобластома» [14].

Частота зустрічальності ОБ в реєстрі пухлин кісток Mayo Clinic (USA) [26], а також за даними A.J. Malcolm зі співавт. [16] становить близько 1% від загальної кількості пухлин кісток та трапляється майже вчетверо рідше, ніж споріднена з нею остеїд-остеома (О-О).

ОБ — одна з тих нозологій, які складають діагностичні ділеми з іншими кісткоутворювальними ураженнями та дають підстави для діагностичних помилок: з одного боку, коли осередок ОБ оцінюють як остеосаркому (ОС), з іншого — недооцінюють тяжкість, тобто осередок, визначений як ОБ, насправді виявляється остеосаркомою, частіше низького ступеня злоякісності [9]. Зазначені аргументи мотивують необхідність подальшого розгляду та аналізу властивостей ОБ та особливостей диференційної діагностики її з іншими остеогенними ураженнями кісток [4, 5, 12, 18, 23].

Метою роботи було висвітлити номенклатуру, основні клініко-візуалізувальні методи дослідження, патогістологічні особливості ОБ як справжньої кісткоутворювальної пухлини та деякі аспекти диференційної діагностики її з іншими остеогенними

пухлинами, пухлиноподібними ураженнями кісток різного гістогенезу.

Матеріал та методи

За даними реєстру біопсійної патології відділу патоморфології ІТО НАМН України (рис. 1) за період з 1995 до 2011 року діагноз «остеобластома» було поставлено у 43 випадках (39 хворих), з них у 17 випадках пухлина локалізувалась у хребцях, у 6 — кістках стопи, по 4 — у стегновій та плечовій, 3 — у великогомілковій, 2 — у малогомілковій кістці, по одному випадку — у променевої кістці, ребрі, кістці зап'ястка та нижній щелепі, у 3 випадках локалізація неуточнена. Хворі розподілялись за віком таким чином (рис. 2): 7–10 років — шість, 11–15 років — десять, 16–20 років — десять, 21–25 років — сім, понад 25 років — шість пацієнтів, в інших випадках вік постраждалих не зазначався.

Фрагменти пухлини для гістологічної обробки вилучали з тканини осередку з максимальним збереженням топографії та прилеглих тканин, а коли резекційний матеріал було подрібнено під час операції, для дослідження брали фрагменти найбільшого розміру або майже всю видалену патологічну тканину. Шматочки тканин заливали переважно у целоїдин, крім того — у парафін; з блоків виготовляли зрізи товщиною 10 мкм, фарбували гематоксилін-еозином і гематоксилін-пікрофуксинном за Ван-Гізон. Гістологічні дослідження препаратів та мікрофотографування виконували під мікроскопами МБС-2 та OLYMPUS CX-41.

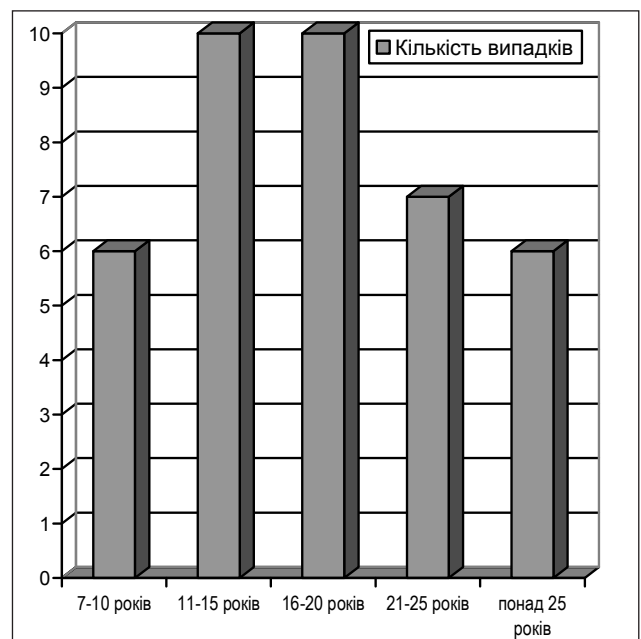
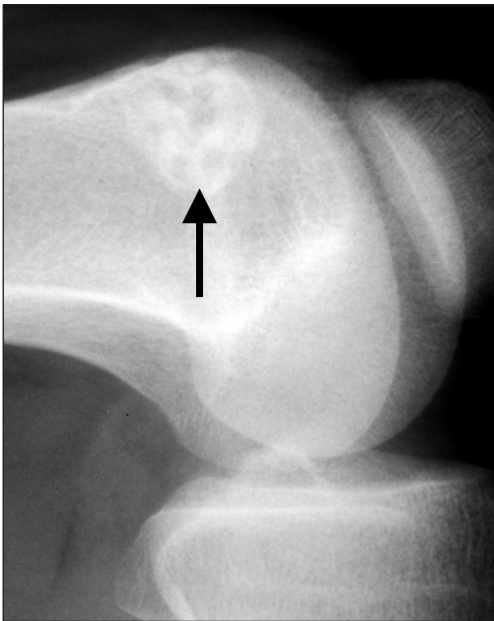

Рис. 2. Діаграма розподілу хворих на ОБ за віком

Результати та їх обговорення

Клінічні та візуалізувальні особливості остеобластоми. Основними клінічними ознаками ОБ є біль помірної інтенсивності, що іноді посилюється вночі, локальне припухання, незначне підвищення температури в ділянці пухлини, порушення функції кінцівки. ОБ, яка локалізована в кістках хребта, може зумовлювати функціональний сколіоз, вторинну неврологічну симптоматику (від отерпlosti та поколювання до парاپарезу і параплегії) [15]. Рентгенологічна картина у випадку ОБ (рис. 3) — це осередок остеосклерозу округло-овальної форми з відносно чіткими краями, приблизно в половині випадків зона перифокального кісткоутворення слабо виражена або взагалі відсутня [7]. В середині осередку можуть міститися ділянки плямистої кальцифікації, що створює рентгенологічну картину щільних включень в центрі осередку [18]. Комп'ютерна томографія виявляє осередок нерівномірного, плямистого остеосклерозу, який може поєднуватися з гіперостозом більшого або меншого ступеня (рис. 4). Внутрішньоорганна локалізація ОБ пов'язана з деякими топографічними особливостями ураження, які визначають візуалізувальними методами. Пропонують виділяти такі топографічні варіанти ОБ [9, 25]:

- кортикальна, яка супроводжується значним остеосклерозом та нагадує випадки О-О;
- спонгіозна, за якої великі осередки остеогенної пухлини поєднуються з порівняно слабким перифокальним остеосклерозом;

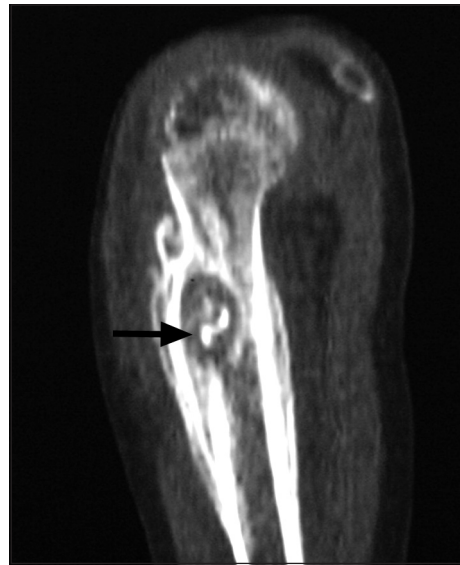
Рис. 3. Рентгенологічна картина ОБ дистального кінця стегнової кістки хворої, 16 років. Осередок патологічного остеосклерозу серед спонгіози, який клінічно трактовано як хондробластома

- періостальна (субперіостальна) — рідкісний варіант, що супроводжується локальними періостальними регенератами;
- мультифокальна — з ураженням кількох кісток [20].

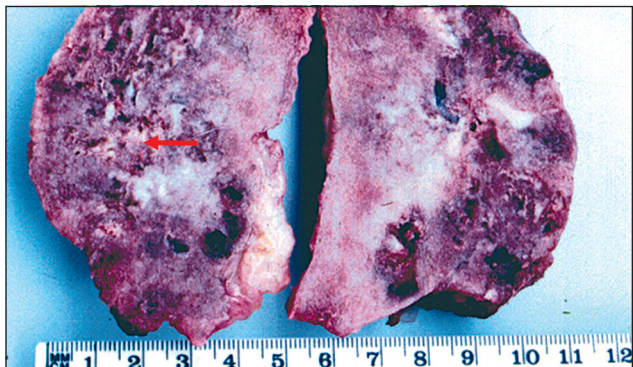
Після попереднього хірургічного видалення у п'яти випадках стався рецидив пухлини, що змусило виконувати повторну резекцію за типом крайової чи розширеної крайової. На можливість рецидивів ОБ вказують також інші автори [2, 13, 18], причому іноді радикальність операції у разі подальшої малігнізації пухлини доходила аж до ампутації кінцівки [6, 20].

Макропатологія остеобластоми. Макроскопічно ОБ виглядає як більш-менш чітко окреслений осередок кісткової тканини неоднорідної щільності, сіро-червоного кольору, часто має гранулярний вигляд (рис. 5). Патологічна тканина ОБ у багатьох місцях переходить у суміжну тканину без помітних кордонів, у перифокальній кістковій тканині можна спостерігати остеосклероз.

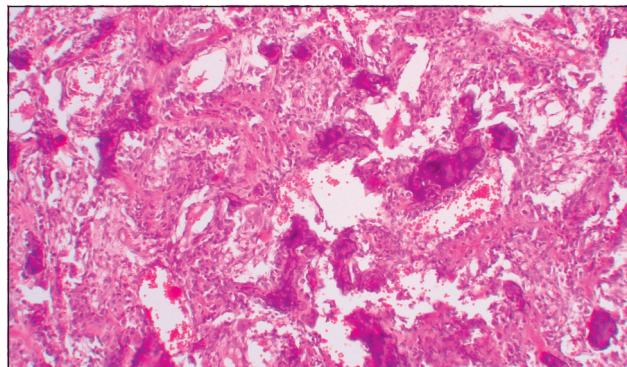
Гістопатологія остеобластоми. Класичними гістологічними ознаками ОБ є довгасті анастомозувальні між собою чи острівцеві остеїдні або остеїдно-кісткові трабекули з незрілої тканини (рис. 6), оточені шарами остеобластів, міжтрабекулярні простори заповнені пухкою фіброваскулярною тканиною, подекуди трапляються кісткоподібні ділянки з геморагічним вмістом, що нагадує гістологічну картину геморагічної кістки кістки [3, 14, 15]. Подекуди патологічна остеїдно-кісткова тканина осередку

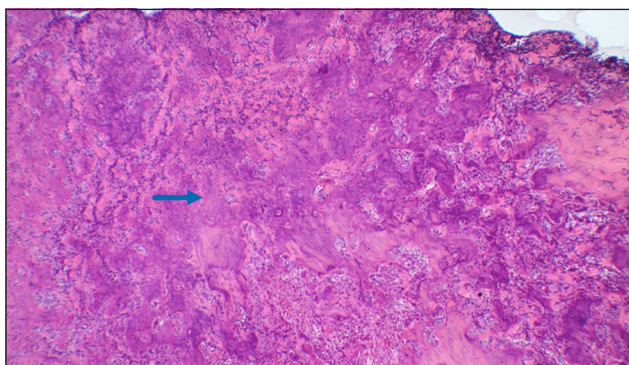
Рис. 4. Комп'ютерна томограма осередку ОБ в діяфізі плечової кістки хворого 10 р. Округлий осередок з ділянками гіпермінералізації острівцевого типу, які симулювали секвестри. За КТ-дослідженням випадок трактовано як остеомієліт, за гістологічними — як ОС

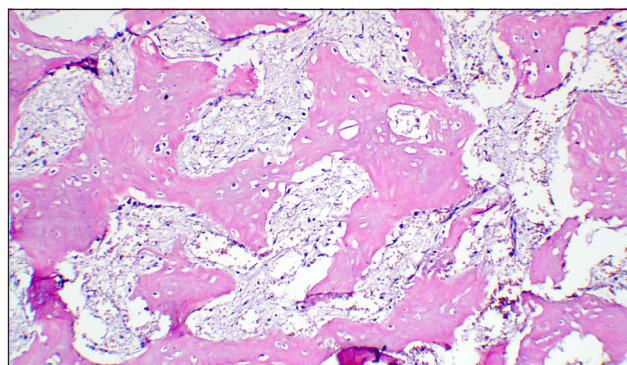
Рис. 5. Фотографія ОБ ребра хворої, 13 років. У кістці міститься нечітко окреслений осередок, у якому чергуються ділянки розрідження (позначено стрілкою) та ущільнення

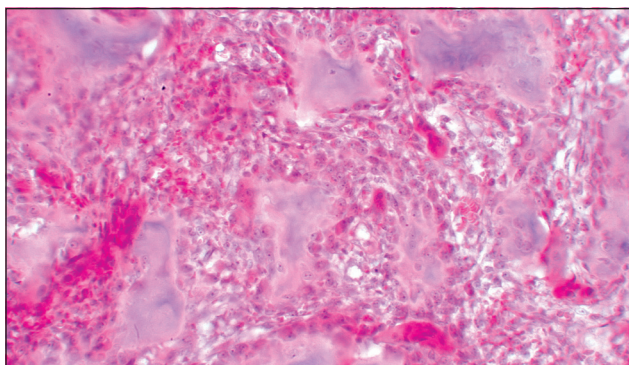
Рис. 9. Мікрофото гістопрепарата ОБ плечової кістки хворого, 10 років. Потовщені гіпермінералізовані трабекули патологічної тканини ОБ. Гематоксилін та еозин. Зб. 80

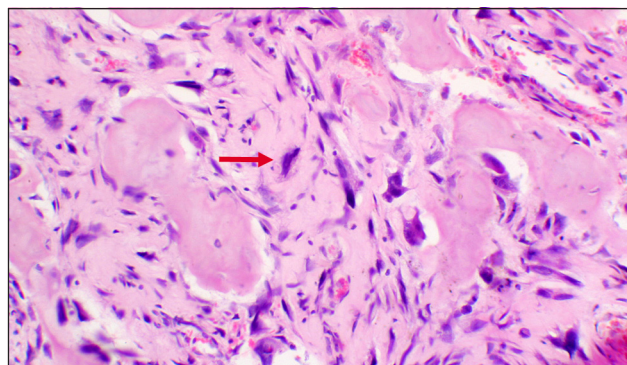
Рис. 6. Мікрофото кісткової тканини у випадку ОБ нижньої щелепи хворої, 45 років. Поліморфні трабекули та острівці нерівномірно мінералізованої кісткової тканини (позначено стрілкою). Гематоксилін та еозин. Зб. 30

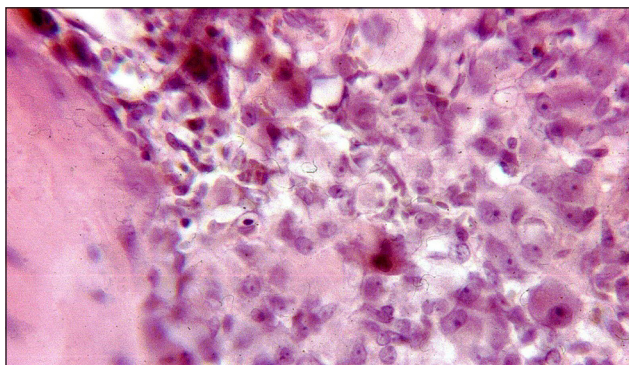
Рис. 10. Мікрофото гістопрепарата осередку періоститу-кортикаліту хворої, 19 років. Періостальний регенерат побудовано з трабекул незрілої кісткової тканини зі слабо вираженими ознаками остеогенезу. Гематоксилін та еозин. Зб. 80

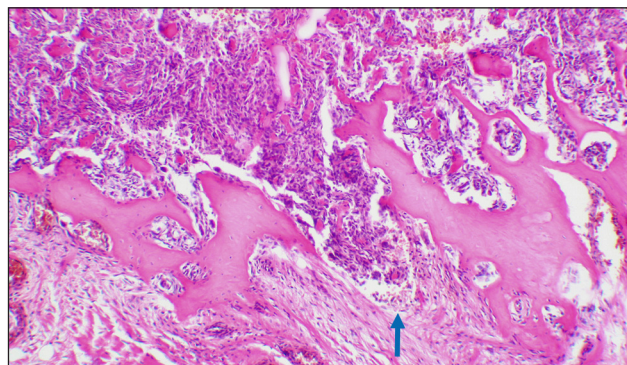
Рис. 7. Мікрофото гістопрепарата ОБ таранної кістки хворої, 40 років. Патологічну остеїдно-кісткову тканину ОБ побудовано з дрібних остеїдних трабекул, які оточено шарами остеобластів. Гематоксилін та еозин. Зб. 160

Рис. 11. Мікрофото гістопрепарата пухлини дистального метафіза хворої, 39 років. Атипові клітини (позначено стрілкою) та кісткові трабекули ОС низького ступеня злоякісності. Гематоксилін та еозин. Зб. 160

Рис. 8. Мікрофото гістопрепарата ОБ хворого, 14 років. Міжтрабекулярні проміжки у тканині ОБ містять велику кількість активних так званих «епітеліоїдних» остеобластів. Гематоксилін та еозин. Зб. 320

Рис. 12. Мікрофото гістопрепарата пухлини проксимального метафіза великогомілкової кістки хворого, 41 рік. Інфільтративний ріст (позначено стрілкою) тканини ОС у розширенні канали кортексу. Гематоксилін та еозин. Зб. 30

утворює суцільні гіпоцелюлярні поля. Остеобласти полігональної форми, з помірною кількістю цитоплазми, округлим чи овальним нормохромним ядром та одним ядерцем оточують дрібні остеїдно-кісткові трабекули здебільшого одним шаром; клітини позбавлені атипізму (рис. 7). Інколи зустрічаються клітини великого розміру, так звані «епітеліоїдні» остеобласти, які майже вдвічі перевищують за розмірами звичайні остеобласти, з невеликою кількістю прозорої або гранулярної, слабо еозинофільної цитоплазми, округлим ексцентрично розташованим ядром та одним або кількома добре помітними ядерцями (рис. 8). За даними деяких дослідників, «епітеліоїдні» остеобласти трапляються приблизно в кожній п'ятій ОБ, але їх присутність тісно не пов'язана з особливим «агресивним» її перебігом [10, 15, 24].

У багатьох випадках ОБ визначаються ознаки підвищеної проліферативної активності остеобластів: кількість фігур мітозів може досягати 2–4 на 10 полів зору (зб. 400), проте патологічні мітози відсутні. Для таких пухлин характерна більша мітотична активність остеобластів у порівнянні зі звичайною ОБ. Базофільний остеїд та спікулярні трабекули одні автори [24] розцінюють як ознаки злоякісності, інші — лише як варіант патологічного остеогенезу за ОБ [15].

Деякі автори стверджують існування злоякісного варіанту ОБ або ОБ з агресивним перебігом як окремої нозологічної форми [10, 17, 19, 21, 24]. Втім, на підставі вивчення клініко-морфологічних особливостей великої кількості ОБ в інших роботах ставлять під сумнів існування чітко окреслених подібних нозологій, вважають, що агресивний клінічний перебіг ОБ не має певно визначеного підґрунтя у гістологічних особливостях пухлини, а злоякісний варіант є остеосаркомою високого або низького ступеня [15, 26]. Разом з тим, у літературі описано випадки малігнізації доброякісних ОБ та дуже рідкісні — малігнізації О-О, причому кожен доведений випадок малігнізації ОБ є по-своєму унікальним [17, 19, 21]. Зазвичай малігнізація відбувається через багато років після виявлення та неодноразового видалення тканини осередку, а також через мультифокальне поширення у кількох кістках [20]. Отже, випадки злоякісного перебігу ОБ, що супроводжується швидким ростом пухлини та її метастазуванням, залишаються казуїстичними [15, 17, 19, 21].

Диференційна діагностика остеобластоми. До остеогенних патологічних процесів, з якими найчастіше доводиться диференціювати ОБ, належать остеїд-остеома, осифікувальний періостит,

стрес-пошкодження кістки, хронічний остеомієліт (кортикаліт-періостит), центральна остеосаркома низького ступеня злоякісності, що нагадує ОБ.

Головною відмінністю ОБ від О-О є розмір пухлини — понад 1–1,5 см [4, 9, 12, 13, 18]. На відміну від О-О для ОБ мало характерні товсті регенерати, що компактизуються. Слабка вираженість регенератів, насамперед, є характерною для ОБ хребта, проте за локалізації в метафізах та діафізах ОБ викликає значну періостальну реакцію [23]. Гістологічна картина О-О та ОБ дуже подібна, але порівняння цих двох пухлин дозволяє виокремити деякі особливості ОБ, а саме: більш значну продукцію пухлинного остеїду аж до утворення суцільних полів, невелику кількість незрілих слабо мінералізованих трабекул, у частині випадків наявність спікулярних остеїдних та незрілих кісткових трабекул (рис. 9), більш виражену остеобластичну гіперцелюлярність міжтрабекулярних прошарків, найчастіші геморагічно-кістозні зміни [5, 12, 14, 16, 18, 25, 26].

Важливою ознакою у процесі диференційної діагностики ОБ та осифікувального періоститу є гістоархітектоніка осередку періоститу, розподіл його на зони. Центр осередку побудований з васкуляризованої фіброзної тканини, що дозріває; периферичні зони ураження містять остеїдно-кісткові трабекули, із значною кількістю молодих остеобластів, що загалом відповідає незрілим губчистим кістковим регенератам. Ступінь зрілості новоутвореної кісткової тканини в осередку осифікувального періоститу зростає від центру до периферії. У кістковій тканині зрілого осередку методом поляризаційної мікроскопії подекуди можна виявити анізотропію пластинок [8].

Подеколи клініко-рентгенологічна картина ОБ передбачає диференційну діагностику із стреспошкодженням кістки [23, 26]. Періостальний та ендостальний регенерати, що утворюються за цією патологією, є репаративною реакцією на порушення кровопостачання кістки внаслідок її перевантаження, в той час у пошкодженій кістці відбувається патологічна перебудова. Гістологічне дослідження біопсійного матеріалу на ранніх стадіях розвитку дозволяє виявити у кортексі велику кількість інтерстиційних остеонекрозів та резорбційних порожнин з ознаками посиленої остеокластичної резорбції.

У деяких випадках гематогенного остеомієліту патологічний осередок (деструктивний та фіброзний) локалізується субперіостально, з більшим чи меншим втягненням прилеглої ділянки кортексу, утворенням секвестрів та періостальних кісткових регенератів, що у сукупності під час рентген- та

КТ-досліджень нагадує осередок ОБ. Про діагноз «остеомієліт» (періостит-кортикаліт) свідчить форма осередку деструкції: він здебільшого видовжений або неправильної форми, часто з подовженими паличкоподібними секвестрами. Осередок ОБ має переважно округлу або овальну форму. Важливими є також клінічні особливості перебігу захворювання, які значно відрізняються. Під час гістологічного дослідження наявність грануляційної тканини внутрішньої оболонки, до того ж з гнійно-запальними інфільтратами, підтверджує остеомієліт; кісткові регенерати, хоча і побудовані з незрілої ретикулофіброзної кісткової тканини, не мають вигляду атипових пухлинних трабекул; скупчення великих остеобластів на поверхнях трабекул та в міжтрабекулярних проміжках відсутні (рис. 10).

Доволі складним та відповідальним завданням онкопатології опорно-рухової системи є диференційна діагностика ОБ з остеосаркомою низького ступеня злоякісності. Під час гістологічного дослідження деяких осередків ОБ виявляють ознаки рис злоякісності пухлини: наявність великих епітеліоїдних остеобластів (рис. 7, 8), атипових форм дегенеративних остеобластів з незвично великими ядрами, мультифокальний характер росту [1, 9, 10, 15, 18, 25, 26]. Характерною диференційно-діагностичною відмінністю ОС від ОБ є характер росту пухлинної тканини на периферії осередку: тканина ОБ доволі чітко обмежена, часто з ознаками дозрівання кісткової тканини; тоді як ОС має тенденцію до інфільтративного росту як в кортексі, так і в спонгіозі, з некрозами та деструкцією навколишніх тканин (рис. 12). Крім того, про діагноз ОС свідчить наявність в пухлині ділянок сітчастого або так званого «мереживного» остеїду, очевидний атипизм ядер остеобластів та остеоцитів, поєднання з високою мітотичною активністю, присутність атипових форм мітозів пухлинних клітин [6, 18, 25, 26].

Аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що малігнізація ОБ і розвиток на її місці ОС — явище рідкісне [17, 19]. Так, у процесі дослідження 308 випадків ОБ автори з Mayo Clinic (США) описали лише два з трансформацією ОБ в ОС остеобластичного типу високого ступеня злоякісності. Обоє пацієнтів попередньо неодноразово було прооперовано з приводу рецидивів ОБ [15].

Були спроби встановити генетичні маркери для розмежування цих нозологій. Вивчення мутацій генів RB, TP53, експресії c-fos c-jun та ампліфікації генів HDM2 (MDM2) показали, за рідкісними винятками, відсутність генетичних ушкоджень у разі ОБ [11, 22]. Отже, диференційна діагностика на основі ретельного вивчення та врахування клініко-візуалізувальних та гістологічних особливостей

пухлини на сьогодні залишається вирішальною.

Клініко-морфологічні градації остеогенних пухлин. Клініко-морфологічний аналіз великої кількості ОБ дає підстави деяким авторам оцінити особливості клінічного перебігу та висловитися щодо прогнозування характеру ОБ, насамперед, її агресивності та злоякісності [10, 12, 13, 15]. Спираючись на опубліковані дані та положення загальної онкоморфології, доцільно розглядати весь масив випадків остеогенних пухлин як градаційний ряд новоутворень якісно різних за клініко-морфологічними властивостями та клінічною поведінкою. Так, О-О та більшість випадків ОБ — типові доброякісні остеогенні пухлини (доброякісна ОБ), які повільно ростуть і зумовлюють реакцію прилеглих тканин більшої чи меншої інтенсивності [14, 25, 26]. У частині випадків ОБ притаманна підвищена проліферативна активність клітин (не обов'язково співпадає з наявністю «епітеліоїдних» остеобластів) та ознаки місцеводеструктивного росту, проте відсутній клітинний атипизм, характерний для справжніх злоякісних пухлин мезенхімального походження (сарком); саме такі ОБ виявляють агресивний характер росту щодо суміжних тканин. Чи виділяти сукупність цих випадків як окрему нозологію, наприклад «агресивну» ОБ [10, 21, 23], питання дискусійне, але деякими авторитетними дослідниками вирішується негативно, принаймні у класифікації ВООЗ вона відсутня [15, 16, 26].

Наявність в остеогенній пухлині ознак клітинного атипизму: атипова форма клітин, ядерний поліморфізм та гіперхромність, поліплоїдія та анеуплоїдія, велика частота мітозів, ознаки патології мітозу — дає підстави розглядати її як ОС [6, 13, 15]. Цілком ймовірно, що існують поодинокі випадки ОС, описані як злоякісна ОБ, які утворились внаслідок малігнізації доброякісної або клінічно агресивної ОБ.

Відомо, що серед загальної кількості ОС є нозологічні одиниці різного ступеня злоякісності [9, 13, 26]. Як свідчить аналіз випадків малігнізованих ОБ, їхня клінічна поведінка відповідає ОС низького ступеня, що рецидивують після неповного видалення осередку, але доволі пізно метастазують [15, 21, 24]. Втім, окремі випадки ОС, які наведено в літературі і нагадують ОБ, демонструють властивий ОС високого ступеня злоякісності перебіг [6]. Глибинні причини такої розбіжності основних властивостей остеогенних пухлин (остеоїд-остеоми, остеобластоми, остеосаркоми) сьогодні залишаються остаточно нез'ясованими.

Висновки

1. ОБ — доволі рідкісна справжня остеогенна пухлина, яка клінічно перебігає як активна або

агресивна, з ознаками місцеводеструктивного росту та має схильність до рецидивування у разі неповного видалення, але дуже рідко піддається малігнізації.

2. ОБ доволі часто стає предметом складних диференційно-діагностичних рішень, які можливі лише із застосуванням і клініко-візуалізувальних, і гістологічних методів, з пріоритетом останнього.
3. Серед нозологічних одиниць, з якими слід проводити диференційну діагностику ОБ: остеїдо-остеома, осифікувальний періостит, хронічний остеомієліт (кортикаліт-періостит), центральна остеосаркома низького ступеня злжкисності, що нагадує остеобластома.

Література

1. Баева А.В. Морфологическая диагностика остеобластомы у детей с позиций ранней онкологической патологии / А.В. Баева // *Арх. патол.* — 1993. — № 3. — С. 62–66.
2. Виноградова Т.П. Опухоли костей / Т.П. Виноградова. — М.: Медицина, 1973. — 336 с.
3. Гигантоклеточные пролиферативные поражения костей / В.В. Григоровский, А.П. Крись-Пугач, Р.В. Лучко и соавт. // *Ортопед. травматол.* — 2001. — № 1. — С. 120–127. — ISSN 0030-5987.
4. Нейштадт Э.Л. Опухоли и опухолеподобные заболевания костей / Э.Л. Нейштадт, А.Б. Маркочев. — С-Пб.: ФОЛИАНТ. — 2007. — 341 с.
5. Сак Н.Н. Остеоид-остеома и остеобластома — общность и различие процессов / Н.Н. Сак, В.Ф. Трубников, Е.Я. Панков // *Ортопед. травматол.* — 1976. — № 12. — С. 38–44. — ISSN 0030-5987.
6. Osteosarcoma resembling osteoblastoma / F. Bertoni, K.K. Unni, R.A. McLeod, D.C. Dahlin // *Cancer.* — 1985. — Vol. 55, № 2. — P. 416–426.
7. Osteoblastoma of the spine / S. Boriani, R. Capanna, D. Donati et al. // *Clin. Orthop. Rel. Res.* — 1992. — № 278. — P. 37–45.
8. Brien E.W. Florid reactive periostitis ossificans of the proximal aspect of the tibia: a lesion that must be distinguished from osteosarcoma / E.W. Brien, Ch.A. Zahiri, J.M. Mirra // *J. Bone Joint Surg.* — 1999. — Vol. 81-A, № 7. — P. 1002–1007.
9. Dorfman H.D. Bone Tumors / H.D. Dorfman, B. Czerniak. — St. Louis: Mosby, 1998. — 1261 p.
10. Dorfman H.D. Borderline osteoblastic tumors: problems in the differential diagnosis of aggressive osteoblastoma and low-grade osteosarcoma / H.D. Dorfman, S.W. Weiss // *Semin. Diagn. Pathol.* — 1984. — Vol. 1. — P. 215–234.
11. Franchi A. Immunohistochemical detection of c-fos and c-jun expression in osseous and cartilaginous tumours of the skeleton / A. Franchi, A. Calzolari, G. Zampi // *Virchows Arch (B).* — 1998. — Vol. 432. — P. 515–519.
12. Healey J.H. Osteoid Osteoma and Osteoblastoma. Current concepts and recent advances / J.H. Healey, B. Ghelman // *Clin. Orthop.* — 1986. — № 204. — P. 76–85.
13. Inwards C.Y. Bone Tumors / C.Y. Inwards, K.K. Unni // *Diagnostic Surgical Pathology / S.S. Sternberg.* — 3-rd ed. — Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins, 1999. — Vol. 1. — P. 263–315.
14. Jaffe H.L. Tumors and Tumorlike Conditions of the Bones and Joints / H.L. Jaffe. — Philadelphia: Lea and Febiger, 1958. — 629 p.
15. Osteoblastoma: clinicopathologic study of 306 cases / D.R. Lucas, K.K. Unni, R.A. McLeod et al. // *Hum. Pathol.* — 1994. — Vol. 25. — P. 117–134.
16. Malcolm A.J. Osteoblastoma / A.J. Malcolm, A.L. Schiller, R. Schneider-Stock // *Pathology and Genetics of Tumours of Soft Tissue and Bone / Ch.D.M. Fletcher, K.K. Unni, F. Mertens.* — Lyon: IARC Press, 2002. — P. 262–263.
17. Merryweather R. Malignant transformation of osteoblastoma / R. Merryweather, J.H. Middlemiss, N.G. Sanerkin // *J. Bone Joint Surg.* — 1980. — Vol. 62-B, № 3. — P. 381–384.
18. Mirra J.M. Bone Tumors: Clinical, Radiologic, and Pathologic Correlations / J.M. Mirra. — Philadelphia: Lea & Febiger, 1989. — 1831 p.
19. Mitchell M.L. Metastatic and pseudomalignant osteoblastoma: a report of two unusual cases / M.L. Mitchell, L.V. Ackerman // *Skeletal Radiol.* — 1986. — Vol. 15. — P. 213–218.
20. A unique multifocal osteoblastoma-like tumor of the bones of a single lower extremity. Report of a case / J.X. O'Connell, D.J. Rosenthal, H.J. Mankin et al. // *J. Bone Joint Surg.* — 1993. — Vol. 75-A, № 4. — P. 597–602.
21. Osteoid-osteoma transforming to aggressive (low grade malignant) osteoblastoma: a case report and literature review / H.S. Pieterse, B. Vernon-Roberts, D.S. Paterson et al. // *Histopathology.* — 1983. — Vol. 7, № 5. — P. 789–800.
22. Genetic instability in osteoblastic tumors of the skeletal system / K. Radig, R. Schneider-Stock, U. Mittler et al. // *Pathol. Res. And Pract.* — 1998. — Vol. 194. — P. 669–677.
23. Resnick D. Tumors and tumorlike lesions of bone: imaging and pathology of specific lesions / D. Resnick, M. Kyriakos, G.D. Greenway // *Diagnosis of bone and joint disorders / D. Resnick.* — 3-rd ed. — Philadelphia: Saunders, 1995. — Vol. 6. — P. 3628–3938.
24. Schajowicz F. Malignant osteoblastoma / F. Schajowicz, C. Lemos // *J. Bone Joint Surg.* — 1976. — Vol. 58-B, № 2. — P. 202–211.
25. Schajowicz F. Tumors and Tumorlike Lesions of Bone. Pathology, Radiology and Treatment / F. Schajowicz. — Berlin: Springer, 1994. — 649 p.
26. Tumors of the Bones and Joints / AFIP Atlas of Tumor Pathology / Unni K.K., Inwards C.Y., Bridge J.A. et al. — 4-th Ser., Fasc. 2 — Silver Spring: ARP Press, 2005. — 399 p.